

ROZWIJANIE TALENTÓW UCZNIÓW MAJĄCYCH TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ, CZYLI BIEG Z PRZESZKODAMI DO SUKCESU

ANNA TEREBIŃSKA

Minęło ponad 130 lat, odkąd po raz pierwszy zdefiniowano termin „dysleksja”. Stan wiedzy na temat dysleksji ciągle się zmienia i na pewno inaczej jest ona wyjaśniana niż choćby 10 lat temu. Obecnie jest ona definiowana jako zaburzenie neurorozwojowe o podłożu językowym, na ogół powiązane z deficytem fonologicznym. Towarzyszą jej różne problemy językowe i komunikacyjne¹.

A jak brzmią definicje dysleksji osób, które jej doświadczają? Zdaniem Mikołaja Trzaski *umysł dyslektyczny jest jak pociąg, który ma poprzestawiane wagony, Pocztowy jest na końcu składu, Wars na początku, a jedynka i dwójka totalnie pomieszane. Pociąg jedzie w dobrym kierunku, ale coś jest nie w porządku*².

Susan Hampshire, wybitna aktorka brytyjska lat 70. XX wieku, swoją dysleksję zobrazowała, opisując ówczesny stan umysłu: *Coś w środku głowy nie pozwalało mi odpowiadać. Czulałam, jakby znajdował się tam cały kłębek sznurka z końcem wystającym gdzieś z czubka głowy. Wydawało mi się, że gdybym pociągnęła za ten koniec, mogłabym wyciągnąć, wyswobodzić z niego głowę i rozsypać całą tę płataninę znajdującą się w moim mózgu*³.

Pinakoteka sławnych osób, które miały trudności w szkole i byli określani jako stabi uczniowie, jest tak samo długa, jak ilość problemów wynikających z dysleksji.

W książce profesor Marty Bogdanowicz „Portrety nie tylko sławnych osób z dysleksją”, w indeksie nazwisk osób, które biegiły z przeszkodami do sukcesu, są artyści jak Leonardo da Vinci, Pablo Picasso czy wspomniany wcześniej Mikołaj Trzaska, ludzie nauki jak Albert Einstein, Thomas Edison, mistrzowie pióra jak Hans Christian Andersen, Adam Mickiewicz, Agatha Christie, aktorzy jak Tom Cruise, Bartosz Opania, kompozytorzy jak Giacomo Puccini.

¹ G. Krasowicz-Kupis, *Nowa psychologia dysleksji*, PWN, Warszawa 2019, s. 8.

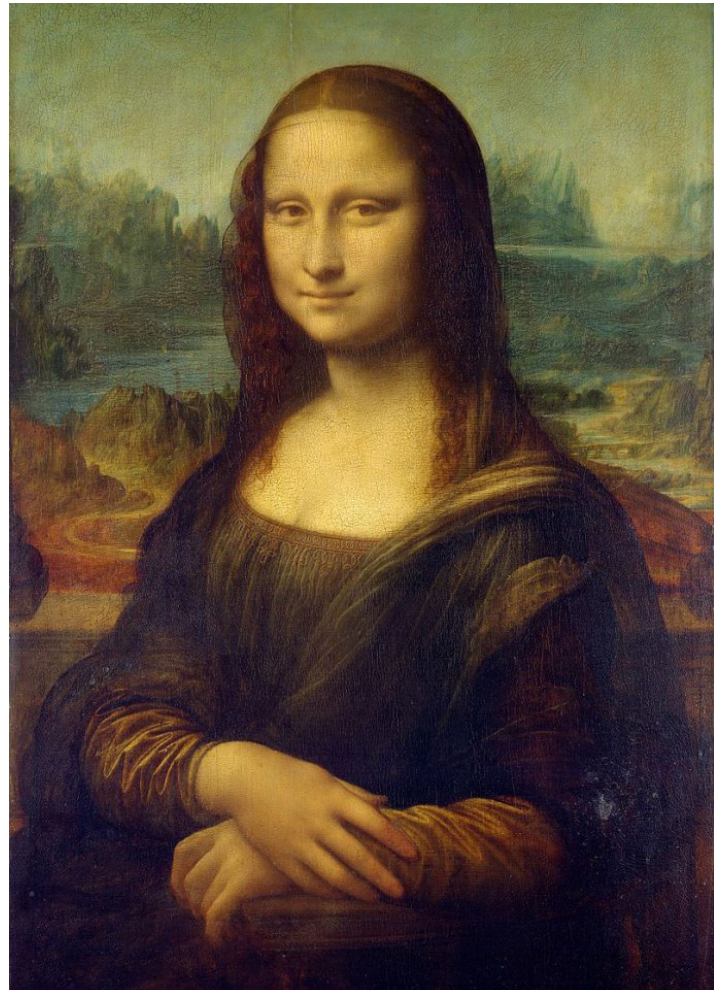
² M. Bogdanowicz, *Portrety nie tylko sławnych ludzi z dysleksją*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2008, s. 82-85.

³ Ibidem, s. 82-88.

ROZWIJANIE TALENTÓW UCZNIÓW MAJĄCYCH TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ, CZYLI BIEG Z PRZESZKODAMI DO SUKCESU

Leonardo da Vinci – włoski artysta, uznawany za człowieka renesansu. Jako samouk studiował anatomię, matematykę, mechanikę, botanikę, a także optykę. Był malarzem, architektem, rzeźbiarzem, wynalazcą oraz teoretykiem sztuki. Stworzył wiele znanych dzieł, m.in. Ostatnią Wieczerzę czy słynną Mona Lisę. Choć sporne jest, czy należy go zaliczyć w poczet osób dyslektycznych, pewne jest to, że był leworęczny i przez całe życie pisał pismem lustrzanym, czyli od strony prawej do lewej.

Pablo Picasso – należy do grona najwybitniejszych i najlepiej rozpoznawalnych malarzy XX wieku. Od najmłodszych lat przejawiał talent plastyczny, ale pomimo swoich wybitnych zdolności nie potrafił się dostosować ani do uczelnianego rygoru, ani do sposobu prowadzenia zajęć. W szkole nie robił żadnych postępów. Był wiecznie roztargniony. Jego wzrok był ciągle utkwiony w zegar. Przymus skupienia uwagi odbierał mu wszelką zdolność odbioru treści podczas lekcji⁴. Picasso jest twórcą geometrycznego stylu w sztuce nazwanego kubizmem. Jego malarstwo sprzedawane jest za setki milionów dolarów. Choć sam kubizm nie był dla niego filozofią, ale twórczością, malował to, co ukazywała mu jego wyobraźnia przekształcająca

⁴ Ibidem, s. 82-78.

Źródło: kultura.gazeta.pl/kultura/7,114530,26621435,mona-lisa-wylicytowana-za-80-tys-mozna-obejrzec-ja-z-bliska.html

Źródło: niezlasztuka.net/o-sztuce/pablo-picasso-guernica

ANNA TEREBIŃSKA

obraz świata. Jego najstynniejsze dzieło to obraz Guernica, które jest ekspresyjną wizją tragedii miasta Guernica y Luno, miasta w Hiszpanii, które zostało zbombardowane w czasie hiszpańskiej wojny domowej przez lotnictwo niemieckie⁵. Nieszablony, symboliczny sposób zobrazowania wojennego koszmaru sprawił, że dzieło to stało się nie tylko ikoną w historii sztuki, ale przede wszystkim symbolem sprzeciwu przeciwko wojnie.

Michał Trzaska – gdańszczanin, saksofonista, klarrecista basowy i kompozytor. Jak sam powiedział, muzyka jest dla niego lekarstwem, a dysleksja była koszmarem jego dzieciństwa. Miał ogromne problemy z pisanem i czytaniem. Dorastał w czasach, kiedy królowało wśród nauczycieli przekonanie, że nieumiejętność pisania i czytania związana jest z ograniczeniem umysłowym. Szczęście w tym nie-szczęściu było takie, że w poradni psychologiczno-pedagogicznej, do której zaprowadzili go rodzice, była Marta Bogdanowicz, prowadząca zajęcia, na których ćwiczył zadania na koncentrację, kojarzenie i spostrzeganie. Mikołaj Trzaska chodził do liceum plastycznego. Przez cztery lata dostawał za wypracowania z języka polskiego dwie oceny, tj. za treść i kompozycję pracy oraz za błędy. Z matematyką miał również problemy, gdyż często nie rozróżniał plusa i minusa, robił mechaniczne błędy, choć wiedział, o co chodzi w zadaniu. Mikołaj Trzaska od pierwszej klasy był objęty opieką terapeutyczną. Na zajęcia uczęszczał raz w tygodniu, pozostałe ćwiczenia wykonywał w domu pod opieką rodziców. Miał absolutny słuch muzyczny. Grał ze słuchu i potrafił opanować grę na dowolnym instrumencie, ale miał trudności z czytaniem nut. Jak wspomina sama profesor Bogdanowicz, z tego właśnie powodu Mikołaj przestał uczęszczać na zajęcia ogniska muzycznego, a jego nauczyciela muzyki fakt utraty ucznia o absolutnym słuchu nie zmarł. Trzaska po kilku latach studiowania na Akademii Sztuk Pięknych porzucił uczelnię i zdecydował całkowicie oddać się swojej pasji muzycznej. Opłacał prywatnie lekcje muzyki, a czytanie nut opanował po 20 roku życia. Obecnie koncertuje, nagrywa. Jest

uważany za ikonę jazzowej awangardy w Polsce. W listopadzie 2020 roku Wydawnictwo Literackie wydało jego autobiografię „Wrzeszcz!”⁶.

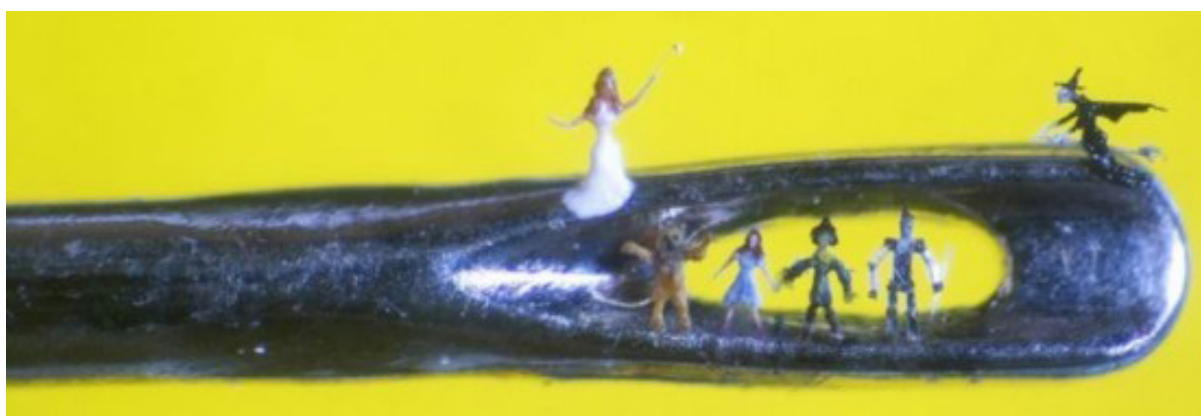
Willard Wigan to angielski rzeźbiarz, którego historię poznałam w dokumencie „Zrozumieć dysleksję”. Tworzy on mikroskopijną sztukę. Jego rzeźby zazwyczaj umieszczane są w uchu igielnym lub na główce szpilki. W lipcu 2007 roku Willard Wigan został uhonorowany przez królową Elżbietę II Orderem Imperium Brytyjskiego. Wszystko zaczęło się w wieku 5 lat, gdy szukając schronienia przed szkołą, siedząc w szopie, zaczął robić dla mrówek domki. Tam zaczęły powstawać jego pierwsze mikrorzeźby. Prace te są tak małe, że można je zobaczyć tylko przy pomocy mikroskopu o dużej mocy. Jego pomysłowość i wyjątkowa perspektywa przyniosły mu szacunek, uznanie, sławę, ale jako uczeń dorastający w Birmingham w Anglii w latach 60. był wyśmiewany przez nauczycieli i rówieśników za to, że nie potrafił czytać. W tamtych czasach nikt nie mówił o dysleksji, więc problemy młodego Willarda z nauką pozostały niezdiagnozowane. Jako dorosły Wigan pracował w fabryce przez dwie dekady, zanim wyrobił sobie nazwisko. W tym czasie rzeźbił nocami, pracując nad swoimi miniaturami. Pracował również nad wyciszeniem swojego ciała, co było niezbędne w przypadku jego miniaturowych rzeźb, a także w sklepie odzieżowym, gdzie pracował jako żywy manekin. Wigan stworzył też minipostacie z książek, z których przeczytaniem miał problem. Wśród nich są: Piotruś Pan, Wendy, Dzwoneczek, John i Michael na czubku haczyka oraz Alicja, Zając i Szalony Kapelusznik na przyjęciu herbacianym. Jego motto to *zmienić „nic” w coś wyjątkowego, tylko dlatego, że go nie widzisz, nie oznacza, że nie istnieje*.

Zachęcam do obejrzenia: ted.com/talks/willard_wigan_hold_your_breath_for_micro_sculpture?language=pl

⁵ <https://histmag.org/Pablo-Picasso-tworca-kubizmu-i-jego-bezcenne-obrazy-21699>

⁶ Więcej o życiu i twórczości M. Trzaski: culture.pl/pl/tworca/mikolaj-trzaska, do posłuchania: youtube.com/watch?v=SP8JLhAMwOk. Link do jednego z jego koncertów: youtube.com/watch?v=6TLrVm0oAUy.

ROZWIJANIE TALENTÓW UCZNIÓW MAJĄCYCH TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ, CZYLI BIEG Z PRZESZKODAMI DO SUKCESU

Źródło: <https://joemonster.org/art/>

Wszystkie te osoby łączy nie tylko dysleksja, ale też trudne dzieciństwo i życie z piętnem dziecka mającego problemy z nauką. A lista problemów niestety jest długa. Między innymi: niewielki zasób słów; nazywanie rzeczy niewłaściwymi nazwami; trudność w zapamiętywaniu i wykonywaniu złożonych poleceń; nieustalona lateralizacja czy też trudności w orientacji kierunkowej i przestrzennej; trudności adaptacyjne; wolne tempo czytania; męczliwość; błędy nie tylko natury ortograficznej;

brak umiejętności rozumienia czytanego tekstu i luki pamięciowe; trudności w wykonywaniu choćby prostych działań matematycznych, gdy plusy to może minusy, a ciągi cyfr dziwnie zmieniają swoje położenie; trudności motoryczne; trudności z rozróżnianiem słów i dźwięków mowy przy jednoczesnym doskonałym słyszeniu dźwięków muzycznych; no i jeszcze często ADHD albo trudności z koncentracją uwagi. I tak można bez końca pisać o trudnościach w nauce oraz funkcjonowaniu

ANNA TEREBIŃSKA

szkolnym i tym samym o popadaniu w mechanizm błędnego koła. Niekończący się ciąg niepowodzeń powoduje pograżanie się w poczuciu beznadziejności, przygnębienia, strachu przed odrzuceniem, niskiej samooceny, izolacji, ogromnego poczucia wstydu, krzywdy i niesprawiedliwości oraz narastania objawów. Nasilenie problemów prowadzi do fobii szkolnej, nerwicy, poczucia wyuczonej bezradności, depresji, a nawet myśli i czynów samobójczych. Jednak częstszą i alarmującą konsekwencją jest nieprawidłowe kształtowanie się osobowości, z poczuciem niskiej wartości.

Pytanie więc brzmi: Jak w gąszczu tych problemów i trudności zauważyć i odkryć talenty? A jest ich niemało: nieszablonowe myślenie; myślenie obrazami; dobra pamięć długotrwała; zdolność rozwiązywania problemów; bardzo często wysoki iloraz inteligencji; wyższy poziom zdolności, np. twórczych; zdolności wzrokowo-przestrzenne, czyli całościowy, omijający porównywanie szczegółów sposób percepcji materiału obrazowego; zdolność do holistycznego postrzegania koncepcji czy problemu; dobra intuicja; ciekawość świata; błyskotliwość; cierpliwość i wytrwałość; większa wrażliwość odnośnie do koloru, tonu i tekstury; zdolność do uchwycenia dwuwymiarowej i trójwymiarowej formy oraz zdolność do wizualizacji swojej twórczości. Duża wyobraźnia pozwala na wychodzenie poza wszelkie normy – i tym samym innowację i nieszablonowość. Tak można by wymieniać bez końca. Potwierdzeniem powyższego są niezwykle popularne publikacje, w tym popularnonaukowa książka „Dar dysleksji” Ronalda D. Davisa i Eldona M. Brauna oraz opracowanie naukowe oparte na metodycznej analizie dokumentów i analizie biograficznej – „In the Mind's Eye”, której autorem jest Sam West.

Metody pracy z osobą z dysleksją oczywiście należy indywidualizować, niejednokrotnie praca powinna iść dwutorowo, na przykład równoległe zajęcia korekcyjno-kompensacyjne i terapeutyczne. W pracy polecane są uczenie polisensoryczne, Metoda Davisa – jedna z najskuteczniejszych metod terapii dysleksji (więcej na superkid.pl/

dysleksja-i-plastelina czy dardysleksji.pl), niejednokrotnie psychoterapia oraz konsultacje lekarskie.

Najważniejszym jednak zadaniem dla rodziców i nauczycieli jest dostrzec dar, który przykryty grubą warstwą problemów przystania skarb. Rozważając zaś wielość barier w samym systemie oświatowym oraz wąski wachlarz możliwości pomocy psychologiczno-pedagogicznej na terenie placówki oświatowej, należy przede wszystkim dostosować przestrzeń edukacyjną podczas bieżących lekcji z uczniem z dysleksją. Dlaczego? Bo w przestrzeni edukacyjnej musi znaleźć się miejsce dla uczniów myślących inaczej, to jest nielinearnie, u których dominuje myślenie prawopółkulowe, myślenie holistyczne, globalne i dywergencyjne. Wymieniane jest też kinestetyczno-przestrzenne uczenie się, wyobraźnia przestrzenna, intuicja, myślenie niewerbalne, operowanie figurami w przestrzeni trójwymiarowej, uzdolnienia plastyczne⁷.

W związku z powyższym w pracy z uczniami z dysleksją świetnie sprawdzą się:

- Wszystkie metody aktywne, gdyż przy niewerbalnym sposobie myślenia sposób podawczy oparty tylko na komunikacji jest absolutnie niewystarczający. Tak więc wskazane są plansze, arkusze papieru, modele, wizualizacje, pokazy itp.
- W prowadzeniu zeszytu sprawdzą się notatki graficzne (mapy mentalne)⁸, które pozwolą nie tylko zapisać skojarzenia dotyczące treści, ale także cele i opis kryteriów osiągania sukcesów.
- Wiele ułatwień przynoszą aplikacje typu *text to speech*, które pozwalają na jednoczesne słuchanie i śledzenie tekstu.

⁷ Repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/717/Wszebo-rowska-Lipinska%20Trzy%20modele%20rozumienia%20dysleksji.pdf?sequence=1&isAllowed=y (dostęp 05.06.2022); zob. też: T. West, *In the Mind's Eye*, New York 1991; R. Davis, *Gift of Dyslexia*, London 1995; M. Krupska, *Demystifying Dyslexia*, Londyn 1995; L. Silverman, J. Freed, *Strategies for Gifted Visual-Spatial Learners* [w:] „The Dyslexic Reader Issue” nr 4/1996.

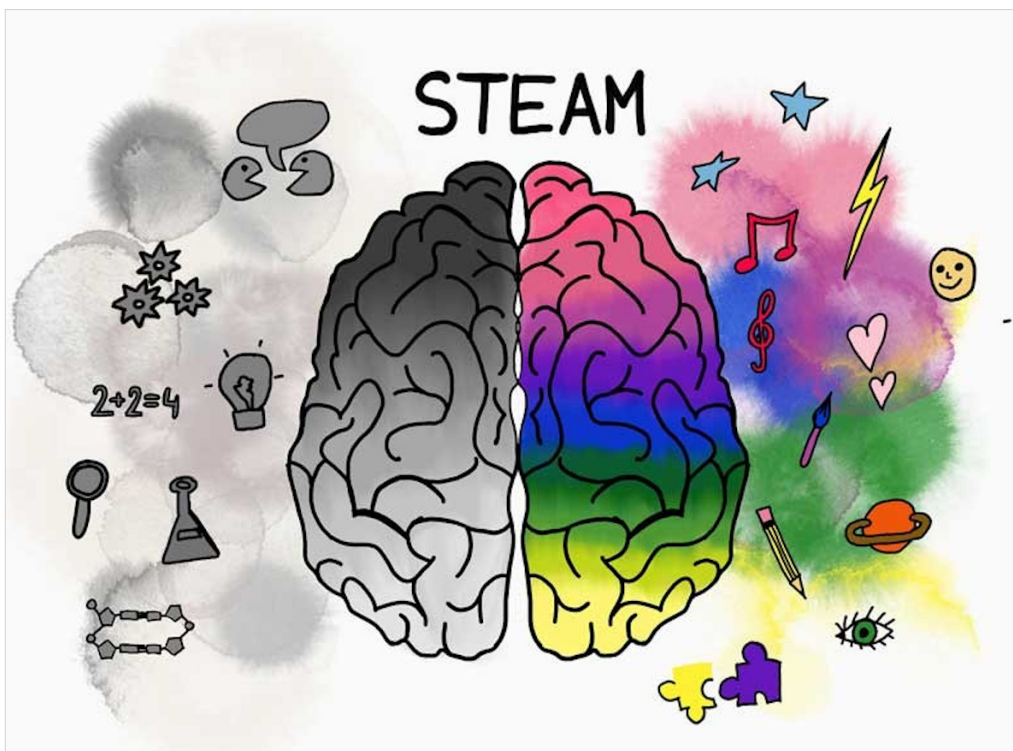
⁸ biurokarier.pwr.edu.pl/pl/linearne-myslenie-w-nielinearnym-swiecie-wytrychem-do-mozgu-czesc-iv (dostęp 05.06.2022).

ROZWIJANIE TALENTÓW UCZNIÓW MAJĄCYCH TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ, CZYLI BIEG Z PRZESZKODAMI DO SUKCESU

- Pomocne są również technologie i aplikacje sprawdzające poprawność tekstów, np. LanguageTool.
 - Doskonałym rozwiązaniem jest zastosowanie rozszerzeń Chrome, takich jak Dyslexia Friendly, które zwiększa czytelność tekstu, zmieniając czcionki na łatwiejsze do odczytania (OpenDyslexic i Comic Sans), czy Read Aloud: A Text to Speech Voice Reader, rozszerzenie, które zamienia tekst na mowę.
 - Metoda STEAM.
- *sprawić, aby system edukacji odpowiadał na zmieniające się potrzeby rynku pracy poprzez zapewnienie holistycznego podejścia do uczniów,*
 - *podnieść stopień cyfryzacji szkół,*
 - *wprowadzić do szkół nauczanie kompetencji cyfrowych i społecznych,*
 - *promować kształcenie zawodowe i techniczne wśród uczniów szkół podstawowych,*
 - *zadbać o jakość szkół zawodowych i technicznych,*
 - *kreować postawy innowacyjne i twórcze wśród uczniów,*
 - *kreować holistyczne postrzeganie świata⁹.*

Kierując się w pracy z uczniami z dysleksją metodą STEAM, można upiec dwie pieczenie na jednym ogniu. Dlaczego? Bo w obecnych czasach kluczowymi kompetencjami młodych ludzi są kompetencje społeczne i cyfrowe. Autorki książki „STEAM-owe lekcje”, Marlena Plebańska oraz Katarzyna Trojańska, piszą, że edukacja stoi przed wieloma wyzwaniami, jednak do najważniejszych z nich należą:

⁹ M. Plebańska, K. Trojańska, *STEAM-owe lekcje*, Wydawnictwo Elitera 2018, s. 6-8.

Źródło: M. Plebańska, K. Trojańska, *STEAM-owe lekcje*, Wydawnictwo Elitera 2018

ANNA TEREBIŃSKA

Zdaniem autorek jedną z metod pozwalających na rozwój kompetencji przyszłości jest STEAM – łączenie w procesach dydaktycznych pięciu głównych obszarów: nauki, technologii, inżynierii, sztuki i matematyki. W modelu STEAM uczeń wchodzi w rolę badacza, odkrywcy, projektanta i wykonawcy, który wykorzystuje naukę, technologię, inżynierię, sztukę i matematykę do kreowania i generowania własnych rozwiązań, projektów i innowacji. Jest tu miejsce na pracę twórczą, eksperymentowanie, eksplorację, nieszablonowość, wychodzenie poza ustalone normy i miary, zaangażowanie oraz popełnianie błędów jednocześnie, co sprzyja i zachęca do uczenia się na błędach. Tym samym taki model pracy z uczniami rozwija niemalże w sposób naturalny niekonwencjonalny i innowacyjny sposób myślenia.

W modelu STEAM wymagane narzędzia pracy to między innymi: tablety, komputery, roboty, układy scalone, internet, drukarki 3D, tablice interaktywne. STEAM daje możliwość wykorzystania pełnego potencjału uczniów i sprawdza się w nauczaniu wszystkich uczniów na każdym poziomie

edukacyjnym, promując myślenie krytyczne i kreatywność. Model STEAM to drzwi do nauczania metodą wieloraką i wszechstronną, niezbędną we współczesnym świecie.

Książka „STEAM-owe lekcje” dostarcza wiedzy na temat etapów realizacji projektów STEAM, gotowe scenariusze STEAM-owych lekcji oraz garść propozycji organizowania przestrzeni edukacyjnej. Można też obejrzeć krótki film: [youtube.com/watch?v=B4wzy0TGjYI](https://www.youtube.com/watch?v=B4wzy0TGjYI).

Wiele inspiracji do nieszablonowego podejścia do edukacji można znaleźć na stronie [specjalni.pl](https://www.specjalni.pl). Autorki bloga, Jolanta Majkowska oraz Zyta Czechowska, krok po kroku wprowadzają w świat multimediów, drukarek 3D, tabletów i projektów edukacyjnych w pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W swojej pracy wykorzystują innowacyjne pomysły i technologie, w tym zestaw pomocy naukowej „Projekt naukowy STEM – materia”, o którym piszą: [specjalni.pl/2022/04/steam-materia-i-jej-rodzaje.html#more](https://www.specjalni.pl/2022/04/steam-materia-i-jej-rodzaje.html#more).

Źródło: <https://www.specjalni.pl/2022/04/steam-materia-i-jej-rodzaje.html#more>

ROZWIJANIE TALENTÓW UCZNIÓW MAJĄCYCH TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ, CZYLI BIEG Z PRZESZKODAMI DO SUKCESU

Źródło: staron.is/edukacja-magiczna-i-efekt-wow

Zwolennikiem nowych technologii w edukacji jest też Przemek Staroń, Nauczyciel Roku 2018, psycholog, nauczyciel etyki i filozofii, nominowany do Global Teacher Prize, czyli „nauczycielskiego Nobla”, fan Harry’ego Pottera i klocków Lego. Wykorzystuje on przede wszystkim Snapchata i Facebooka. Można zajrzeć na staron.is.

Wiele sposobów motywowania i innowacyjnych metod w pracy z uczniem mających trudności w uczeniu się znajdziemy również na stronie superbelfrzy.edu.pl.

Dostrzeganie dobra i talentów w drugim człowieku oraz dostosowanie przestrzeni edukacyjnej są kluczowe w biegu ucznia z dysleksją do sukcesu. •

ANNA TEREBIŃSKA – pracuje jako pedagog szkolny w Szkole Podstawowej im. Armii Krajowej w Blichowie. Z wykształcenia oligofrenopedagog, rewalidator, specjalista do pracy z dziećmi ze spektrum autyzmu, socjoterapeuta, doradca zawodowy oraz coach kryzysowy. Ponadto od wielu lat kształci w zawodzie terapeuty zajęciowy słuchaczy Medycznej Szkoły Policealnej oraz Policealnej Szkoły TEB Edukacja w Płocku.